

Љупка Мандић Келијашевић

Универзитет у Новом Саду
Градска управа за социјалну и дечију заштиту Нови Сад
ljupka.mandic@uprava.novisad.rs

Елементи друштвених сукоба у перспективи савремених миграционих кретања

Основни циљ рада је тумачење везе друштвених сукоба и савремене мигрантске кризе у Европи, посредством анализе друштвених конфликта. Претпоставка је да манифестације напетости и сукоба који су исказани као међуетнички и међуверски, имају своју латентну основу у политичком и социјалном или класном дискурсу. Односно, сукоби који се често препознају као етнички, културни или верски, могу бити засновани на социјалним и економским неједнакостима, друштвеној аномији, политичкој пропаганди. Посредством теоријске анализе научних извора, јавних политика и података о одвијању мигрантске кризе на локалном нивоу, тражићемо објашњење ове врсте сукоба.

Кључне речи: миграције, социологија миграција, друштвени сукоби, ксенофобија.

The Elements of Social Conflicts in the Perspective of Contemporary Migration Movements

The main goal of this paper is to interpret the connection between social conflicts and the contemporary migrant crisis in Europe, through the analysis of social conflicts. Hypothesis is that tension and conflict manifestations, which are expressed as interethnic and interreligious, have their latent basis in political and social or class discourse. In other words, conflicts which are often recognized as ethnic, cultural or religious, can be based in social and economic inequalities, social anomie, political propaganda. We will be looking for the explanation of this type of conflicts through the theoretical analyses of scientific sources, public policies and data on ongoing migration crisis on local level.

Key words: migration, sociology of migration, social conflicts, xenophobia.

Миграције су у великој мери обележиле крај 20. и почетак 21. века, па је у истраживању великог броја савремених друштвених проблема потребна њихова анализа. Миграције постају један од доминирајућих феномена данашњице, формирајући битно другачију слику светског становништва, али исто тако актуелизују многе друге димензије друштва. Ово се највише односи

на питања међуетничких односа, културних контаката, акултурације, прилагођавања. Исто тако, током ових процеса долази до извесних друштвених напетости и конфликта поводом питања имиграције, прихвата избеглих, њиховог положаја и права у земљама транзита и пријема.

Односно, и поред схватања која говоре о крају друштвених сукоба у свету након Другог светског рата и универзализацији демократије након пада социјалистичких режима (Fukuјama 2002), мигрантска криза нам непрестано указује на неке од нових форми и манифестација друштвених конфликта.

Наиме, свет све чешће бива обележен различитим видовима сукобљавања поводом етничитета, религијске или културне припадности или страхом и нетрпељивошћу према имигрантима са Блиског Истока. О томе говоре све чешћи антиимиграциони дискурси у процесу мигрантске кризе, јачање националистичких група у Европи, као и појава отворених протеста имиграцији. Током читавог процеса миграција ка Европи, јавни дискурс се креће од хуманитарног, који заговара легалност миграција, до секуритарног, који миграције посматра као „инвазију“ и залаже се за контролу граница (Stojić Mitrović 2016).

Наведени процеси ће, с обзиром на сложеност феномена кретања становништва и просторног манифестовања, те улоге земаља порекла и циљних земаља имиграције, бити посматрани на примеру европских држава и земаља Западног Балкана. У њима је наглашен долазећи талас десно оријентисаног популизма који, између осталог, инструментализује сам феномен имиграције.

Друштвени сукоби и миграције – тражење основних елемената социолошког објашњења

Миграције становништва, а нарочито међународне, повезане су готово увек са потпуном променом система друштвених односа појединца и околине, проблемима културних конатаката и адаптације.

То значи да мигранти напуштају познати и устаљени систем односа и одлазе у једну другачије структурирану друштвену средину. Процес укључења у нове системе веза је веома сложен, тј. није временски ограничен и прегледан процес који завршава простим физичким прелазом из једног друштвеног система у други, то је сложен, дуготрајан и динамичан процес, који у бројним случајевима траје и више генерација.

Зато су имигранти нарочито у првим фазама након усељења суочени са ситуацијом дезоријентације и аномије, које за последицу имају несклад у друштвеним односима са домицилним становништвом. Осим тога, сукобљавања у новој друштвеној средини могу бити манифестована и у оквиру примарне групе или заједнице (породице имиграната, имигрантске заједнице), изражена често у међугенерациским напетостима и конфликтима, поводом различитих начина прилагођавања у земљи имиграције и

неуједначеног прихватања нове културе, будући да су најчешће најмлађе генерације те које више и добровољно преузимају обрасце новог друштвеног окружења. Будући да модерне миграције одликује кретање из Африке и Азије ка Европи и Америци (Castles & Miller 2003), може се претпоставити да се начини интеграције разликују од традиционалних, с обзиром на већу културну, етничку, верску разноликост код домаћег и досељеног становништва.

Односно, имиграција у ново окружење може да представља израз кризе, јер често има за последицу недоумице поводом културног идентитета и неспоразуме у погледу образаца културе, те настаје конфузија порука, прописаних стандарда и норми понашања. Процеси акултурације, интеракције и културних прожимања могу да буду прожети извесним облицима сукоба.

Са тим у вези, задржаћемо се на тумачењу друштвених сукоба Луиса Козера (Козер 2007). У теорији овог аутора може се издвојити неколико полазишта за објашњење конфликта који су предмет рада:

- базирање сукоба на борби за моћ, доходак и статус;
- разликовање реалистичних и нереалистичних сукоба, као борбе зарад реалних и ирационално заснованих циљева;
- претпоставка о већем интензитету сукоба између делова популације који су блиско повезани или слични, односно заузимају исте позиције на тржишту рада, на социјалној лествици, те их овај положај чини конкурентима;
- функционалност сукоба на нивоу друштвеног система као целине, у смислу дисперзије друштвених напетости посредством сукоба на више поља.

Неки од фактора објашњења се могу тражити већ у самом Козеровом поимању сукоба (Козер 2007), будући да указује како се они одвијају поводом друштвено цењених вредности или статуса, а међу којима се издвајају моћ, доходак и статус, али такође могу бити и борба за основне егзистенцијалне ресурсе, елементи предмета сукоба могу бити уочени у односима имиграната и домаће средине.

У вези са друштвеним положајем, дестабилизирајући утицаји досељених на постојеће структуре могу бити умерени, све док они заузимају позиције које нису друштвено престижне и овај механизам је толико дуго друштвено ефикасан док омогућује снажне неједнакости и разлике између групе стране и аутохтоне популације с обзиром на економске, политичке и институционалне могућности истих. Међутим, уколико друга или трећа генерација имиграната покушава да продре у секундарно подручје формално универзалних институција образовног, радног и културног система, те се модел стабилности не може више одржавати, траже се нови облици управљања међуетничким односима. Чим се на просторну мобилност надовеже социјална мобилност или само аспирација према социјалном

успону, постају уочљиви дотадашњи латентни конфликти модела диференције: странац који је био корисник понуде аутохтоног становништва у подручју у коме то становништво није желело да учествује, постаје тражилац понуда и за аутохтону популацију која је, међутим, ограничена у тим сегментима (Mesić 2002).

Манифестације друштвених сукоба у вези са миграцијама указују на сукобе чије се карактеристике могу изразити као културно мотивисане, због осећаја угрожености властите културе староседелаца, економски мотивисане, због страха за одрживост ресурса или поводом друштвеног положаја, када се узлазна друштвена покретљивост почиње уочавати код групе досељеника.

Као непосредне околности и фактори који, по Мајеровом схватању, могу подстицати друштвене сукобе у савременим миграцијама, односно у процесу прилагођавања имиграната у новој средини, најчешће се издвајају осећај угрожености и несигурности поводом недостатка реурса и радних места, ксенофобичне тенденције, етничке предрасуде и нетрпељивост (Mauey 2000). Међутим, већина сукоба поводом очувања културног или религијског идентитета, где су имигранти препознати као ометајући чинилац, могу се посматрати кроз призму Козеровог одређења реалистичних и нереалистичних сукоба (Козер 2007). Овај облик сукоба, будући да је заснован на предрасуди и етноцентричном уверењу у супериорност домицилне културе, представља ирационални вид сукоба, при чему се циљ може пратити у домену економских и социјалних проблема. Односно, циљ очувања „супериорности“ европске културе и идентитета староседелаца може бити схваћен као замена за сложеност и вишезначност решавања проблема економских и екзистенцијалних питања становништва, оличеног у борби за ресурсе.

У вези са економским чиниоцима сукоба такође се може преиспитати Козерова претпоставка о интензивирању сукоба између група које су сродне или сличне, што се у овом случају исказује посредством сродног економског положаја имигрантске популације и популације која иступа против њих, а одликује је сличан социоекономски положај. Наведени друштвени чиниоци сукоба могу бити посматрани у контексту функционализма, тумачећи се као испољавања незадовољства и борбе на различитим и бројним линијама друштва, те стога доприносе очувању постојећег стања и избегавању сукоба између рада и капитала (Козер 2007).

Карактеристике европске имиграционе политике и основе сукоба

Савремене миграције се од традиционалних разликују на више начина, а један од њих се састоји и од јавних политика, које све више одређују ова кретања. Основна подручја у којима се разликују, садржана су и у обиму, интензитету, правцима кретања (Castles and Miller 2003) и стратификационој компоненти (Бобић 2013). По ширини и обиму, савремене миграције су нарочито екстензивне, са глобалним токовима становништва које се креће ка

Европи, Северној Америци, Блиском Истоку, преко великих светских простора. Интензитет и брзина одвијања миграција су такође изражени у односу на претходне периоде, захваљујући развоју саобраћајног и комуникационог система (Castles and Miller 2003).

Оно по чему се савремене миграције издвајају јесте и постојање мешовитог миграцијског тока. Синтагма мешовити миграцијски ток се односи на савремени феномен сталног и интензивног кретања становништва који обухвата различите категорије миграната: избеглице, интерно расељена лица, тражиоце азила, економске, нерегуларне мигранте, жртве трговине људима, уз често преклапање ових претежно административних статуса (ИОМ 2011). То значи да су присутне тешкоће разликовања категорија миграната, јер се услед динамике кретања и честе промене миграционе регулативе, исти појединац може појавити и као економски емигрант и као нерегуларни или жртва трговине људима, или може мењати статус, тј. прелазити из једне улоге у другу.

Када су у питању савремене миграције у Европу, Бонифаци сматра да је још пад Берлинског зида 1989. године, уз колапс социјалистичких режима, означио почетак једне нове фазе у европским миграцијама, јер су се након хладног рата смириле политичке тензије, те су тиме нестале баријере које су до тада делимично ограничавале миграциона кретања на релацијама између Истока и Запада (Bonifazi 2011).

Током друге половине 20. века, имигранти у Немачкој, Аустрији, Шведској, који су долазили из Источне Европе или Турске, били су од 75% до 80% економски активни, запослени у различитим гранама привреде. Такође, један део у укупном броју имиграната чиниле су избеглице и дисиденти из социјалистичких земаља. Већ од 70-их година, услед процеса економске рецесије, почиње да се уводи рестриктивнија миграциона политика поводом радних миграција. Тада се миграције настављају као миграције услед спајања породица, а политички имигранти остварују права у складу са азилним системом (Стојић Митровић 2016). Такође је битно напоменути да је у Западној Европи, за политичке имигранте пре пада социјализма постојала посебна врста сензибилисаности (према Стојић Митровић 2016).

У периоду 1989. и 1990. године политичка слика Европе се битно променила, омогућена је миграција из Источне у Западну Европу, а посебно је повећан број емиграната током рата на простору бивше Југославије. Бележи се чак 1.300.000 емиграната из бивше Југославије који су затражили азил у периоду 1990–2004, а највише их је прихваћено у Немачкој (Нову 2011).

Неки од података, на пример, указују на веома висок број тражилаца азила из Србије на почетку 21. века, међу којима је и тај да је од јануара 2010. до краја 2012. године поднето 5.000 захтева за азил од стране држављана Србије. Међутим свега 1,1 % од укупног броја поднетих захтева је одобрено, што говори о готово немогућим шансама за добијање азила и поред великог прилива тражилаца (APC/CZA 2013).

Уз високу стопу незапослености ових имиграната, повећане трошкове запошљавања у европским државама, повећану потребу за социјалним доприносима, платама и широко дефинисано право на рад и нефлексибилност тржишта рада, дошло је и до недовољне заштите популације расељених у Европи и друштвеног незадовољства ширих размера (Колин 2005).

Зато је временом ЕУ почела да се штити од „нежељених имиграната“, док је у оквиру ње саме настављен процес унутрашње хомогенизације и укидања граница, те се тако појављује и појам „европска тврђава“ (Mesić 2003).

„Тако за земље кандидате, усвајање тзв. *acquis communautaire* (платформе) у погледу миграција и кретања лица претпоставља, дакле, пре свега, то да буду спремне да чувају тзв. источне границе и да буду усмерене на строго контролисање миграција.“ (Група 484 2012, 12)

Ово указује на то да је, када су у питању мигранти у 21. веку, присутна посебно рестриктивна политика у вези са прихватам придошлица. Ови имигранти су у већем броју без адекватних квалификација, а развијене европске земље и даље исказују потребу само за ангажовањем квалификованих радника, што чини почетну основу проблематизације савремених миграција у Европи (Gidens 2009). У извесној мери, европску привреду је обележила и структурна незапосленост, тако да имигранти са територије Западног Балкана, као гостујући радници, немају дакле више исту наклоност у земљама пријема¹. Усељеници, без обзира на то да ли су тражиоци азила, етнички усељеници или припадници породице миграната, посматрају се пре свега као конкуренти на тржишту рада или као додатно оптерећење за државну политику².

Бауман тако сматра да се модерне миграције могу разумети кроз призму неједнаких односа моћи и нових облика стратификације. То значи да је сновни чинилац „дељења“ у условима глобаног друштва управо степен мобилности становништва, тј. могућност слободе бирања да се крећу и бораве негде (Bauman 2003). Он зато разликује „туристе“ и „вагабунде“, јер док за једне глобализација значи космополитизам и глобално пословање, за друге је она извор ограничења, рестриктивности и секуритизације.

¹ Како Гиденс наводи, широко је прихваћено становиште да имиграција има позитивне ефекте на привреду у земљи имиграције, јер повећава понуду радне снаге и производњу нових роба и услуга. Међутим, он тврди да се ово не односи на европске земље у условима прилично високе незапослености, где долази до могућег удруживања одређених радних места. Наиме, ствара се много већа конкуренција за послове неквалификованих радника, а у случају квалификованих радника остаје већа тражња (Gidens 2009).

² Овакви подаци се односе, пре свега, на централноевропске земље, чији становници осим о економским ефектима миграција, имају више негативне ставове, као и о културним последицама миграција, у односу на становнике скандинавских и западноевропских земаља (Meuleman et.al. 2016).

Неки од облика сукобљавања поводом миграција у Европи

Имајући у виду размере савремених миграционих кретања, може се говорити о све чешћој инструментализацији миграција као израза сукоба у развијеним друштвима, о њиховој секуритизацији и илегализацији имиграната (Стојић Митровић 2016), на шта могу указати примери јавних политика, јавног говора у вези са имигрантима, појаве просторне сегрегације и ограничавајући прописи према имигрантима у развијеним друштвима.

Неорасизам као основа модерних сукоба

Значајна основа за приказ и проучавање друштвених сукоба у савременом друштву, пре свега у контексту просторне покретљивости савремене Европе, може се наћи у проучавању специфичних настајућих феномена неорасизма, друштвене контроле и доминације. Расизам који се манифестује у савременом друштву садржи битно другачије појавне одлике у односу на традиционална схватања, а међу првима је тумачење дао Балибар 1991, који овај феномен именује као неорасизам (према Војадџијевић 2006). Он истиче да се неорасизам састоји од колонијалних и антисемитских елемената, уз присуство антиисламизма, при чему се он не може сматрати наслеђем колонијализма или националсоцијализма. Он се данас може одредити посредством специфичних „националних ситуација“, условљених околностима миграција и сукобима који их прате. На овај начин се наглашава да се неорасизам учврстио у савременој Европи и да представља савремени израз доста ширег проблема односа радништва и капитала, који се састоји у сукобу конзервативизма као тежње за очувањем постојеће друштвене структуре и савремених друштвених кретања и транснационалних промена. Као и сваки вид расизма, неорасизам је такође вид идеолошке праксе, у којој се објекат као што је раса конструише и конституише посредством различитих пракси појединаца, група, институција и државе (Војадџијевић 2006, 3–4).

Међутим, ако се водимо теоријом Луиса Козера (Козер 2007), може се уочити да се, и поред особености нереалистичног сукоба, неорасизам као идеолошка пракса са својим манифестацијама не може тумачити као друштвени однос, тј., у смислу суштине сукоба. Сукоб и када је нереалистичан, тј. мотивисан предрасудама и асоцијалним импулсима, није конструиран у потпуности од ирационалних порива. Другим речима, раса се тако показује као фикција, односно као феномен одређен друштвеним околностима припадања и неприпадања, као што је и имигрант одређен самим друштвеним односом који га таквим чини.

Питање интеграције и друштвених сукоба

Исто тако, појам интеграције, који све више доминира савременим политикама управљања миграцијама, или решавања међуетничких сукоба и напетости, један је од показатеља недостајућег консензуса у друштву поводом противречности изазване друштвеним разликама, као и тежње да све посто-

јеће различитости постану подведене под окриље доминирајућег система. „Неки гласови не прихватају овај консензус и преиспитују парадигму интеграције. Они сумњају да се може конципирати одговарајући облик друштва према способности тог друштва да балансира државне, економске и друштвене методе за управљање и регулацију процеса имиграције, са једне стране, а са друге стране да усмерава постепену интеграцију имиграната“ (Bojadžijev 2006, 1). Објашњење се делимично може тражити у оквиру концепције асимилације и интеграције Џудит Кадиз, које се у овом приступу не искључују међусобно. Интегришући процеси, што је карактеристика асимилационих процеса, пролазе кроз одређене фазе у свом развоју, а те фазе подразумевају и тензије, конфликте, преиспитивање циља, али и коначно регулисање односа. Кадиз истиче да су шансе за конфликте веће код изражене етничке припадности, затворених група и локално оријентисаних чланова друштва (Caditz 1976). Уопште, наводи да се неорасизам са израженим антиимиграционим расположењем као вид идеолошке праксе учврстио у Европи, што указују на постојање повољног окружења за такву врсту идеологије, или чак погодног друштвеног тла за доминацију било које идеологије (Balibar&Wallerstein 1991; Bojadžijev 2006). То се може илустровати праћењем популистичких струја у европским друштвима током последњих деценија.

Хабермас (Habermas 2011) примећује да популизам савременог друштва може представљати већу опасност него што се претпоставља, будући да је, за разлику од популизма ранијег доба, присутно прихватање капиталистичког система и друштвене структуре, без идеолошких и друштвених веза са друштвеним слојем, као што је то било са некадашњим пролетаријатом, лако се прилагођавајући карактеристикама модерног друштва, чији је и сам популизам, у овом случају, продукт. Дакле, тај продукт, резултат капиталистичког система и савремене демократије, штитећи постојећу структуру по цену довођења у питање универзалних људских права популације која се сматра непризнатом у смислу саставног дела система, довео је у питање саме тековине савремене демократије, њене домете и улогу у друштву. Основни чиниоци којима се може приписати стварање овакве идеолошке климе јесу стагнирање европске економије почетком 21. века, раст стопе незапослености, пад наталитета становништва и миграциона кретања у развијеније европске земље. Међутим, ови чиниоци се такође могу сматрати поводима за изражена незадовољства док се корени сукоба могу тражити у противречностима у оквиру постојећих култура.

Основе сукоба у јавном говору и политикама поводом миграција

У европским државама постаје све присутнија ксенофобија у јавном говору и тзв. антиимигрантска реторика, коју карактерише политички некоректан говор према припадницима досељеничке популације, као и перцепција да припадници заједнице имиграната, чак и вишегенерацијски присутне, нису никако део европског друштва (Storia 2009, 9–12, Blitz 2011, 109–112). Силвио Берлускони и Гордон Браун су неки од званичника који су

својим јавним деловањем и говором стекли репутацију популистичких заговорника који утичу на стварање антиимигрантске атмосфере у својим заједницама.³

Ксенофобија, друштвене напетости и конфликтни односи између имиграната и осталих чланова друштва дају сасвим другу димензију досадашњим одговорима Европе на миграције.

Јавни говор са негативном конотацијом када су у питању имигранти често садржи поруке које су дискриминативне, увредљиве, са позивом на нетрпељивост и насиље, а основу за опредељење налази у културним различитостима заједнице имиграната, која је најчешће означена као инфериорна. Овај елемент сукоба је значајан, јер већина ових порука представљају само саставни део једне знатно сложеније идеологије која се супротставља имиграцији. Један од примера може представљати дело Оријане Фалачи које карактерише надахута критика ислама са наглашеном субјективном цртом и личним мотивима, које је у једном делу Европе изазвало буру протеста, али је, са друге стране, постало део популарне литературе у оквиру културе средњих слојева, те и учврстило ставове политичке десне оријентације у Италији. Исто тако, различити изрази негодовања италијанских званичника поводом досељавања имиграната претежно ромске националности и страхова од друштвене аномије, будући да не наилазе на битнију реакцију у јавности, послужиле су само као потпора ксенофобији и насиљу од стране шире популације (Storia 2009, 8–12).

Сличне околности су се створиле поводом изјава више званичника у Србији које се могу окарактерисати као дискриминишуће за Роме⁴, пре свега повратнике по основу споразума о реадмисији, а који се могу сврстати у ред присилних миграната. Приликом неких реакција поводом њиховог прихвата, у друштву је изнет низ стереотипа о обрасцима живљења популације ромске националности, њиховој склоности социјалној патологији, избегавању радне активности, а који се пре могу сматрати обрасцима карактеристичним за социјално угрожену популацију уопште, без елемената повезаности са одређеном националном или етничком припадношћу⁵. За већину изјава је изостала адекватна реакција институција које су задужене за заштиту

³ www.guardian.co.uk/politics/2009/jan

⁴ <http://www.telegraf.rs/vesti/beograd/104088-dilas-zahvalio-belgijskom-gradonacelniku-sto-muje-otvorio-oci>

⁵ Противречност овог процеса често се огледа на примерима процеса *реадмисије*, који је такође повезан са земљама југоисточне Европе, и представља један специфичан облик миграције. Он се састоји у систематском и организованом облику повратка становништва, које није испунило услове за останак у земљама имиграције, у земљу порекла (ИОМ, 2008). Овај процес постаје фактор напетости и сукоба, колико у земљама пријема, толико и у земљама повратка, јер је у питању популација коју чине најчешће тражиоци азила, лица расељена са Косова и Метохије, социјално угрожено становништво. Ова популација не задовољава критеријуме за интеграцију у западна друштва, а пре свега за добијање права на азил, али има и тешкоће у интегрисању у земље порекла.

равноправности, што је једним делом јавности упутило поруку о реалној природи страха од повратника из иностранства који су ромске националности и оправданој нетрпељивости, често доводећи до отворених протеста ради спречавања насељавања ове популације у одређеним срединама. Први протест се бележи у Бањи Ковиљачи 2011. године, а протести се настављају у Боговађи, Младеновцу⁶, Сомбору⁷. У питању су мање општине чије су службе битно ограничених капацитета у поређењу са бројем миграната који су пристизали (Гура 484, 2012).

Може се уочити неколико основних карактеристика у оквиру дискурса који се супротстављају имиграцији:

- већина деловања против досељеника се одликује аргументацијом која позива на заштиту сигурности грађана и борбу против нараслог криминала и корупције у срединама са већом стопом имиграната;
- отпори насељавању становништва из земаља у развоју мотивисани су и осећајем угрожености ограничених ресурса, односно недостатком радних места у условима економске кризе и схватањем имиграционе политике као додатног оптерећења за буџет (Gidens 2009);
- једна од правилности у борби против миграција у западноевропска друштва јесте мотивисаност религијским чиниоцима, позивањем на очување хришћанских вредности и културе, заштиту од „назадне“ исламске религије, која у овим срединама има изразито негативну конотацију, или од неке друге културе која је означена као назадна⁸.

Манифестни облици сукоба

Може се издвојити више облика испољавања сукоба поводом имиграције који се најчешће огледају у отвореним испољавањима у виду просторне сегрегације и честих принудних мера у политици становања припадника имигрантске заједнице, дискриминативном јавном говору у односу на припаднике ове популације, али и латентним видовима насиља у праксама административне и културне политике (Iganski 2012, 7–8). Сукоби изазвани посредством институција које се баве имигрантима огледају се у специфичном тзв. институционалном насиљу које представља формално усвајање процедура и прописа који нису применљиви у случају конкретних циљних група или нису довољно адекватни, тако да додатно погоршавају њихов друштвени положај. На сличан начин, репродуковање расизма

⁶ <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1271607&print=yes>

⁷ <http://pannonrtv.com/web2/?p=339698>

⁸ Анастасија Горожејски нпр. ово тумачи конзервативним политичким ставовима и уопште конзервативизмом домаће популације, најчешће старије генерације, чија осећања против странаца подстичу осећаји културне претње и угрожености традиције, вредности и идентитета друштва. Интересантно је да се подршка искључивању истиче пре свега према странцима из сиромашних земаља порекла, док према богатим странцима не постоје предрасуде (Gorodzeisky 2011).

објашњава Дијк (Dijk 2011), сматрајући да се оно остварује путем дискурса који настају у сфери политике, медија и образовања. Ова подручја јавног деловања контролишу јавни дискурс, те на тај начин постају одговорни и за стварање и репродуковање расизма, дакле путем институција и система (Dijk 2011).

Институције у таквим процесима нису довољно приступачне за имигранте, стварајући одређену дистанцу, постављајући услове који не могу да се реализују и спречавајући их да остваре одређена права која су нужна за даљи поступак остваривања грађанског статуса, остављајући их системски невидљивим и искљученим из заједнице. Такође, одређене мере културне политике могу уместо процеса који подстичу стварање стабилног друштвеног система, утицати на супротстављање култура у условима друштва са већим бројем досељеника.

Сегрегација као облик изолације одређених група имиграната у простору становања, кретању или приступу институцијама представља такође један од видова институционалног насиља над имигрантима, који неретко екскалира отвореним манифестацијама сукоба и протеста. Облици сегрегације се крећу од ограничавања кретања ван одређених административних јединица док бораве у центрима за први прихват, преко сегрегације у становању, па до иницијатива за сегрегацију у коришћењу јавног превоза. Често се налазе и објашњења, како примећује Маестри, у случају Рома у Италији, да се сегрегација и концентрисање имиграната у изолована субурбана насеља реализује са циљем њихове сопствене заштите, али и превенције могућих сукоба (Maestri 2015).

У Србији је, са доласком већег броја избеглица, такође дошло до једне врсте сегрегације у насељавању. У почетку су настajала неформална насеља (Стојић Митровић 2012), да би временом, под утицајем јавних политика, дошло до формирања више центара за прихват и смештај, да би потом, након притисака јавности⁹, новим законом било утицано на затворенији систем центара и ограничавања кретања¹⁰.

Најотворенији вид манифестације сукоба поводом миграција јесте њихова екскалација у виду насиља, напада, уништавања имовине или уличних протеста праћених нередима, који су заступљени у европским државама. Сви наведени облици представљају израз незадовољства постојећим системом, односно условима у њему, реакција поводом осећаја угрожености у вези са одређеном групом, или сам покушај удаљавања одређене популације (најчешће имиграната) из окружења.

Наведене манифестације сукоба које су у вези са односима поводом имиграције, од административних препрека до физичког насиља, често се преплићу, без устаљеног редоследа јављања у друштву. Некад се дешава само

⁹ <http://azilsrbija.rs/durovic-resiti-problem-a-ne-ogranicavati-kretanje/>

¹⁰ <http://paragraf.rs/dnevne-vesti/150316/150316-vest15.html>

једна од манифестација изоловано, али су у већини случајева повезане, понекад и хронолошки, као што је отворена и могућност да једна манифестација подстиче другу.

Даље тумачење процеса који прате сукобе у срединама са већом стопом имиграције, могу указати да се као почетна фаза у сукобу јавља тзв. институционално насиље, односно неадекватне мере администрације и имиграционе политике¹¹, што имигранте често оставља у стању депривације или социјалне искључености (у економском, политичком и културном смислу). У таквом положају друштвене искључености, они су често без могућности за регулисање личних докумената, здравственог осигурања и уопште за остваривање елементарних људских права. Овакав положај указује на ускраћеност егзистенцијалне сигурности и угроженост достојанства, што даље ствара препреке за адекватно становање, радно ангажовање, тако да имигранти неретко остају у токовима сиве економије или криминала, што даље утиче на реакцију окружења, негативну конотацију у јавном говору, медијском представљању, па и праксу просторне сегрегације или отворених сукоба.

Закључак

Иако проблематика миграција у јавном говору захтева једну засебну и свеобухватну анализу кроз читав временски период трајања мигрантске кризе, већ неки од наведених примера нам говоре о недовољно „интегришућем“ односу званичника и креатора јавних политика према феномену миграција. Ово је значајно, јер се они налазе на позицијама које често директно утичу на миграционе токове, а и налазе се у позицији „посредника“ између домаћег становништва и миграната, те на тај начин често могу да буду заслужни за перцепцију миграција у друштву.

На овај начин, дешавања у вези са миграцијама воде и новим манифестацијама сукоба у модерном друштву. Уочава се више подручја у којима се огледају друштвене напетости и сукоби, а сви се заснивају на страху од угрожености, конкуренције или губљења културног интегритета.

Принципи политика управљања савременим миграцијама се огледају у неколико облика који се одликују или контролисањем миграција, или ограничавањем права која имигрант може стећи, или подразумевају контролисану асимилацију са интегрисањем имиграната у ново друштво. Они се на тај начин исказују у пракси европских друштава као подухвати са неизвесним успехом и резултатима, али и као далеко сложенији и вишезначни процеси који су праћени низом противречности и несугласица. То такође упућује на нужност њиховог преиспитивања и налажења узрока и адекватнијих решења.

¹¹ Институционално насиље могу представљати и сами услови живљења, присуство културе сиромаштва, као и недостатак решења у оквиру актуелних политика, види http://www.harrow.gov.uk/info/200184/adults_at_risk/749/organisational_or_institutional_abuse

Литература

- APC/CZA. 2013. *Tražiocima azila u Srbiji i srpski tražioci azila u Evropi. Uporedna analiza profila, potreba i sistema podrške*. Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila (APC/CZA). Dostupno 15. 5. 2015. na: http://www.apccza.org/images/publikacije/APCCZA_Analiza2013.pdf
- Bauman, Zigmund. 2003. „Turisti i vagabundi.“ U *Globalizacija: mit ili stvarnost*, ur. Vladimir Vuletić, 251–274. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Blitz, Brad K. 2011. *Policy Responses and Global Discourse on the Rights of Non –Citizens and Stateless People*. In *Statelessness in the European Union: Displaced, Undocumented, Unwanted*, eds. Sawyer C.A. and Blitz, B.K., 108–138. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bobić, Mirjana i Marija Babović. 2013. „Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike.“ *Sociologija* vol. LV (2): 209–228.
- Bojadžijev, Manuela. 2006. *Da li je savremenom kapitalizmu potreban rasizam?*, dostupno na <http://translate.eipcp.net/strands/02/bojadzijev-strands01en>
- Bonifazi. Corrado. 2011. „Međunarodne migracije na Balkanu od kraja Hladnog rata – opšti pregled.“ U *Migracije krize i ratnisukobi na Balkanu s kraja 20. veka*. Beograd: Društvo demografa Srbije.
- Caditz, Judith. 1976. „Ethnic Identification Interethnic and Belief in Integration.“ *Social Forces* vol. 54 (3), 632–645.
- Castles, Steven, and Mark. J. Miller. 2003. *The Age of Migration*. New York, London: The Guilford Press.
- Dijk. A. Teun. 2011. *Discourse and racism – Some Conclusions of 30 years of research*. 17th International Workshop on Discourse Studies Madrid, 24–25 March 2011.
- Fukujama, Francis. 2002. *Kraj istorije i poslednji čovek*. Podgorica: CID
- Giddens, Anthony. 2009. *Evropa u globalnom dobu*. Beograd: Clio
- Gorodzeisky, Anastasia. 2011. „Who are the Europeans that Europeans prefer? Economic conditions and exclusionary views toward European immigrants.“ *International Journal of Comparative Sociology* vol 52. dostupno na <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0020715210377158>
- Grupa 484. 2012. *Izazovi prisilnih migracija u Srbiji – Stanje ljudskih prava tražilaca azila i povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji*. Beograd: Grupa 484 - Fondacija za otvoreno društvo.
- Habermas, Jürgen. 2011. *On Europe's Constitution – An Essay*, dostupno 21.05.2013 na www.suhrkamp.de,

- Hovy, Bela. 2011. „Koliko ih je napustilo zemlju? Raseljavanje građana bivše Jugoslavije“ U *Migracije krize i ratni sukobi na Balkanu s kraja 20. veka*. Beograd: Društvo demografa Srbije.
- Iganski, Paul. 2012. *Racist Violence in Europe*. Brussels: European Network Against Racism.
- Kolin, Marija. 2008. „Obrasci života u siromaštvu i nove paradigme Evropske unije.“ *Sociologija* 5/2: 191–206.
- International Organization for Migration. 2011. *Glossary on Migration*, Second Edition, International Migration Law N°25 (IOM, 2011).
- Kozer, Luis. 2007. *Funkcije društvenog sukoba*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Maestri, Gaja. 2015. *The Persistence of the Roma Camps in Rome: the Segregating Effects of Purity*. Paper presented at the RC21 International Conference on “The Ideal City: between myth and reality. Representations, policies, contradictions and challenges for tomorrow's urban life” Urbino (Italy) 27–29 August 2015.
- Mayer, Bernard S. 2000. *The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide*. Jossey -Bass Publishers.
- Mauleman, Roza, Lubbers, Marsel, and Kraaykamp, Gerbert. 2016. *Opinions on migration in a European perspective. Trends and differences in: Trust, life satisfactions and opinion on migration in 15 European countries*. The Hague: The Netherlands Institute for Social Research.
- Mesić, Milan. 2002. *Međunarodne migracije – tokovi i teorije*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za sociologiju.
- Mesić, Milan. 2003. „Neuspjeh europske migracijske politike: neuspjeh politika i migracijske kontrole sedamdestih i osamdesetih godina 20. stoljeća.“ *Migracijske i etničke teme* 19(4): 343–361.
- Stojić Mitrović, Marta. 2012. „Eksternalizacija granica Evropske unije i pojava improvizovanih migrantskih naselja u Srbiji.“ *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 139 (2): 237–248.
- Stojić Mitrović, Marta. 2016. *Azil i neregularne migracije u Srbiji na početku XXI veka: kulturne paradigme*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu. Filozofski fakultet.
- Storia, Daria. 2009. *EU Values: The Roma Migration Challenge - Italy Report*. OsservAzzione. http://www.osservazione.org/documenti/ITAL%20REPORT_Daria%20Storia.pdf dostupno na

Извори

www.iom.int

www.harrow.gov.uk

www.vreme.com

www.rtvpanon.com

www.guardian.co.uk

Примљено / Received: 21. 03. 2017.

Прихваћено / Accepted: 06. 11. 2017.